

Rapport från projektet

"STORMARKNAD 2006"

RAPPORT 2006-03-27

Susanne Elgström

Bakgrund

Hösten 2005 bjöd Kemikalieinspektionen (KemI) in samtliga kommuner i landet att delta i ett gemensamt tillsynsprojekt. Ett 70-tal kommuner anmälde sitt intresse, däribland Byggnads- och miljöskyddsnämnden i Norrköping.

Avsikten med tillsynsprojektet är att våren 2006 inspektera stormarknader (större butiker och varuhus) som har kemiska produkter i sitt sortiment. I ett första skede ska kommunen genomföra inspektionerna. Därefter rapportera eventuella brister till KemI. I ett andra skede, under hösten 2006, ska KemI inspektera primärleverantörerna (tillverkare och importörer).

Före projektstart och under projektets gång bistår KemI med checklistor, vägledningsmaterial samt rådgivning till medverkande kommuner.

Inför planerade inspektioner skickade Miljö- och hälsoskyddskontoret i januari ut information om projektet samt broschyren ”kemiska produkter i butiker – märkning och ansvar” (som visar nivån på den kunskap som butiker bör ha) till elva stycken butiker och varuhus inom detaljvaruhandeln och byggvaruhandeln i Norrköping¹. Inspektionerna utfördes sedan under februari månad.

Utförda inspektioner

Inspektionerna har främst inriktats på att kontrollera att kemikalielagstiftningen följs med avseende på märkning av faroklassade produkter, barnskyddande förslutningar, kännbar varningsmärkning, förekomst av tillståndspliktiga produkter samt förvaring. De regler som gäller med avseende på det som kontrollerats inom projektet redovisas i korthet nedan.

Märkning av faroklassade produkter²

Faromärkningen ska vara på svenska för produkter som säljs i Sverige. Märkningen ska vara tydlig, lättläst, iögonfallande och avskild från annan text. Produkterna ska vara märkta med symboler, risk- och skyddsfraser. Se vidare i Faktablad om ”Klassificering och märkning av kemiska produkter”.

¹ Coop Forum, ICA Maxi, Överskottsbolaget, Rusta, Willy's, Lidl, Beijer Byggmaterial AB, ByggMax, K-Rauta, Clas Ohlson, Eneby Jämgruppen AB.

² KIFS 2005:7 och KIFS 2005:5

Barnskyddande förslutningar³

Barnskyddande förslutningar ska finnas på produkter som erbjuds eller säljs till allmänheten och som:

- ✓ har farobeteckningen Mycket giftig, Giftig eller Frätande
- ✓ är Hälsoskadliga med R 65 (gäller ej aerosoler eller förseglade sprayanordningar)
- ✓ innehåller $\geq 3\%$ metanol
- ✓ innehåller $\geq 1\%$ metylenklorid

Mycket giftig

Giftig

Frätande

Hälsoskadlig

R 65 Farligt: kan ge lungskador vid förtäring

Det vanligaste barnskyddet är korken, som man trycker nedåt samtidigt som man skruvar. Det är ett exempel på en återförslutbar barnskyddande förslutning, d.v.s. sådan som kan användas flera gånger. Engångsförpackningar behöver inte ha återförslutningsbart barnskydd. Dessa ska enbart vara svåröppnade vid första försöket och det ska framgå tydligt att de bara ska användas en gång. Det är vanligt med en försegling runt plastkorken på sådana produkter.

Enligt föreskrifterna måste sprayanordningar vara förseglade och inte kunna öppnas. Ett exempel på det är en förpackningstyp där insidan av skruv delen av sprayanordningen är hullingförsedd som gör att den inte kan öppnas. Det är också viktigt att sprayhålet inte kan avge en stråle. Spraymunstycket behöver vara utformat med en av/på variant så att en fin spray kommer ut eller ingen vätska alls.

Kännbar varningsmärkning⁴

Kännbar varningsmärkning ska finnas på produkter som erbjuds eller säljs till allmänheten och som har farobeteckningen: Mycket giftig, Giftig, Frätande eller Hälsoskadlig.

Mycket giftig

Giftig

Frätande

Hälsoskadlig

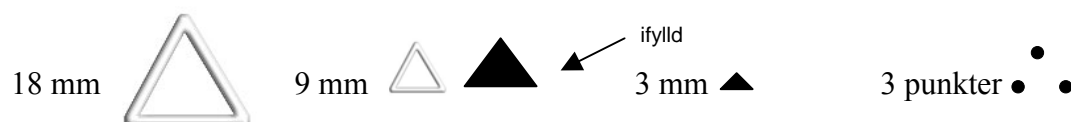
Även kemiska produkter märkta med Extremt brandfarligt och Mycket brandfarligt omfattas av denna märkning (ligger inom brandförsvarets tillsynsområde och har ej kontrollerats inom projektet).

³ 3 kap. KIFS 1998:8 (senast ändring KIFS 2005:8)

⁴ 3 kap. KIFS 1998:8 (senast ändring KIFS 2005:8)

Kännbar märkning är till för synskadade. För att de ska ha möjlighet att skydda sig mot farliga kemiska produkter ska en kännbar varningsmärkning, i form av en upphöjd triangel, finnas på förpackningen.

Observera att trianglarna kan vara utformade på olika sätt och ha olika placering på förpackningarna. För tuber finns ofta små 3 mm trianglar runt tubens öppning. Här nedan följer några exempel på trianglar:

Tillstånd⁵

De särskilt farliga kemiska produkter där tillstånd krävs tillhör faroklasserna: Mycket giftiga, Giftiga, Frätande - med riskfrasen "Starkt frätande"

Mycket giftig

Giftig

Frätande

R35:
Starkt frätande

Tillståndet söks hos Länsstyrelsen.

Mängden tillståndspliktiga produkter på stormarknader är liten. Butiker som säljer tillståndspliktiga produkter ska säkerställa att de produkter som endast är för yrkesmässigt bruk också säljs till enbart yrkesmässiga användare.

De tillståndspliktiga produkterna måste förvaras så att obehöriga inte kan komma åt dem. Det sistnämnda kan lösas genom ex. förvaring i låst utrymme eller bakom be-mannad disk.

Förvaring⁶

Hälso- eller miljöfarliga kemiska produkter skall förvaras så att hälso- och miljö-risker förebyggs.

Enligt reglerna ska de farliga produkterna förvaras svåråtkomligt för små barn (upp till 4 år). Det är särskilt viktigt om förpackningarna är små och lätta att hantera för

⁵ 14 kap. 12 § miljöbalken, 2 och 14 §§ SFS 1998:941, 8 kap. KIFS 1998:8 (senaste ändring KIFS 2005:8)

⁶ 5-7 §§ i 3 kap. KIFS 1998:8 (senast ändring KIFS 2005:8)

barn. Hur detta ska lösas är butikens sak att avgöra, t.ex. genom att placera produkterna högt, i låst glasmonter eller bakom disk. Observera att även arbetsmiljöfrågor kan behöva beaktas av butiken. Stora tunga förpackningar högt upp på hyllorna kan utgöra en risk.

Skyddsfrasen (S2) ”Förvaras oåtkomligt för barn” riktar sig till användarna, inte butikerna.

Enligt reglerna ska också farliga produkter hållas väl avskilt från livsmedel, d.v.s. produkter som är avsedda att förtäras.

Resultat

Totalt granskades ca 170 olika kemiska produkter. Utbudet varierar i butikerna men det som granskats hör framförallt till grupperna hushållskemikalier samt bil-, båt- och byggkemikalier.

Av de kontrollerade produkterna hittades 29 stycken produkter (i 8 butiker) med brister i utformning och information. Information om dessa produkter, upptäckta brister och dess leverantörer har rapporterats till KemI.

Ej/Dåligt påskruvat barnskydd konstaterades hos 28%, och förekom hos mer än 2/3 av produkterna på butikshyllan.

Avsaknad av kännbar varningsmärkning konstaterades hos 41% (ibland saknades den helt eller satt så till att den var svåråtkomlig).

Övriga brister (31%) som rapporterats till KemI är följande:

- Liten text på många språk, svårläsligt, mycket text på liten yta.
- Saknar helt risk- och skyddsfraser (endast farosymboler framgår).
- Felklassad.
- Ej tillfredsställande kännbart varningsmärkt, märkningen sitter ibland under etiketten, ibland i skarven mellan burksidan och botten på burken, lossnar ganska lätt på en del burkar.
- Saknar farobeteckning, endast farosymbol (t.ex. andreaskors).

I två av butikerna förvarades kemiska produkter för nära livsmedel. Likaså förvarades små och lätta förpackningar med hälso- och miljöfarliga kemikalier för lågt ner i hyllor eller på pallar, d.v.s. lättåtkomligt för små barn.

Flera av butikerna tog kontakt direkt med leverantör/tillverkare för att åtgärda aktuella brister. I några fall togs förpackningar bort från hyllan.

Butikens ansvar och lämpliga rutiner

Kemiska produkter ska vara rätt märkta när de säljs. Företagen, som tillverkar och importerar produkterna, har ansvar för att göra detta men den som säljer produkterna i butik har också ett ansvar. För att på ett strukturerat sätt och kontinuerligt ha kontroll över de farliga produkter som säljs är det viktigt att butiken har interna kontrollrutiner. Nedan anges några exempel på vad butiken kontinuerligt ska kontrollera och vilka åtgärder som direkt kan vidtas om brister konstateras:

- Faromärkningen ska vara på svenska. Produkter som saknar svensk märkning får inte säljas och ska plockas bort från hyllorna till dess att korrekt märkning finns på produkten.
- Barnskyddande förslutningar ska finnas på vissa produkter (se ovan eller i butiksbroschyren). Produkter där barnskyddet saknas eller där det inte är aktiverat/nedskruvat, och därmed inte fungerar, får inte säljas. En enkel åtgärd är att skruva åt locken som då fungerar som barnskyddande. En rekommendation är att butiksinnehavaren kontrollerar funktionen på korkarna med jämna mellanrum. Om brister uppmärksammas ska butiken omgående meddela detta till sina leverantörer.
- Kännbar varningsmärkning ska finnas på vissa produkter (se ovan eller i butiksbroschyren). Produkter som saknar kännbar varningsmärkning inte får säljas och ska plockas bort från hyllorna till dess korrekt varningsmärkning finns på produkten.
- Farliga produkter ska förvaras svåråtkomligt för små barn och ska placeras så att de ej kan nås av barn i 4-årsåldern alternativt, förvaras i låst glasmonter eller bakom disk.
- Farliga produkter ska hållas väl avskilda från livsmedel.

Uppföljning

Miljö- och hälsoskyddskontoret kommer under året att följa upp vissa konstaterade brister hos butikerna/stormarknaderna. Bl.a. kommer återbesök att göras där förvaringen av hälso- och miljöfarliga kemikalier vid det första inspektionstillfället inte var tillfredsställande t.ex. för lågt ner d.v.s. lättåtkomligt för små barn och för nära livsmedel samt där bristande barnskydd och märkning inte var helt i enlighet med gällande lagstiftning. Kvarstår tidigare konstaterade brister eller upptäcks nya av-

RAPPORT
2006-03-27

vikelser från gällande lagstiftning kommer nämnden att meddela förelägganden samt eventuellt besluta om miljöstraffavgift och polisanmälan.

KemI kommer att inspektera tillverkare och leverantörer. Antal inspektioner som kommer att utföras av KemI beror på hur mycket tips som kommer in från de kommuner som medverkar i projektet.